

MISRA

(مصراع)

Arap, Fars ve Türk edebiyatlarında beyti oluşturan bir satırlık nazım parçası.

Sözlükte “yıkıp yere çalmak” mânasına gelen sar’ / sır’ kökü “şiirin beytini iki mısralı yani iki kafiyeli, kapıyı iki kanatlı yapmak” anlamlarını da ifade eder (*Kāmus Tercümesi*, III, 318). Ayrıca “ev” mânasındaki “beyt”in kapısındaki her bir kanada mısra denildiğine işaret edilir (*a.g.e.*, III, 320). Nitekim eve kapıdan girildiği gibi şiire de mısra ile başlanmaktadır. Bu açıklamalardan hareketle gerçek anlamı “ev, çadır, oda, mesken, konak” olan beyit, bir edebiyat terimi olarak aynı vezinde iki mısradan meydana gelen nazım birimini ifade ettiği gibi gerçek anlamı “çadır kapısının iki yanı, kapı kanadı ve pervazı” olan mısra da terim olarak beyti meydana getiren iki parçadan biri için kullanılır.

Arap edebiyatında genellikle en küçük nazım birimi beyit olduğu için beyitten daha küçük parçalar manzume sayılmaz. Bu durum aslında aruz vezninden kaynaklanmakta, mısra yerine “şatr” (yarım) kelimesi kullanılmaktadır. Fars ve Türk edebiyatlarında mısraın oynadığı rolü Arap edebiyatında beyit üstlenmiş durumdadır (bk. ARÜZ; BEYİT). Çünkü Arap şiirinde genelde hüküm ve anlam beyitte tamam olurken Fars ve Türk şiirlerinde bir mısrada da gerçekleşebilir. Bu sebeple Fars ve Türk edebiyatlarına aruzun girmesiyle mısralar da uzamıştır.

Mısra, Fars edebiyatında da “tek bir beytin (müfred) yarısı, şiirdeki bir beytin yarısı, şiirin yarısı, şiirden bir parça” mânalarına gelen bir edebiyat terimidir. Ancak bir nazım birimi sayılmadığı için beyitten ayrı olarak tek başına kullanılmamaktadır (Celâleddin Hümâî, s. 93; Dihhudâ, XII, 1854).

Son dönemlerde **dize** kelimesiyle karşılanan mısra hakkında Türk edebiyatı kaynakları, “ölçülü veya ölçsüz bir satırlık nazım parçası” tarifinde birleşmiş gibidir. Divan edebiyatında mısra beytin ya-

rısıdır; mânalı en küçük nazım birimidir. Diğer bir ifadeyle bir nazım parçasını oluşturan her bir satıra mısra adı verilir (İpekten, s. 3). Mısra en küçük nazım birimi olduğu gibi aynı zamanda en küçük nazım şeklidir (Dilçin, s. 99).

Divan edebiyatında kaside, gazel, mesnevi, terkibibend ve terciibendde nazım birimi beyittir. Müsterek bir iç kafiye ile mısraların birbirine bağlandığı bendlerden meydana gelen musammatlarda ise nazım birimi mısradır (*DİA*, IX, 403). Diğer nazım şekillerinde beyitler nasıl bir bütünlük gösteriyorsa musammatlarda da mısralar aynı görevi yerine getirmektedir (*a.g.e.*, a.y.). Son dönem Türk edebiyatında Batı edebiyatının da etkisiyle mısradaki mâna bütünlüğü kaybolmuş, serbest şiirlerin bir kısmında daha ileri gidilerek mısraın sınırları belirsizleştirilmiş, bazan tek kelimeden ibaret mısralar yazılmış, bu da şiiri nesre daha fazla yaklaştırıp boğmuştur (Geçer, sy. 3 [1964], s. 16).

Divan edebiyatında bir mânayı en kapsamlı şekilde ifade edebilecek, âhengiyle hâfızalarda yer alacak kadar dikkat çekici bir ustalık ve güzelliğe sahip mısralar “mısra-ı berceste” (son derece latif ve sağlam) veya “şah mısra” adını almıştır. Bunlar eser değerinde kabul edildiğinden mısra-ı berceste söyleyebilen kişinin de şair sayılmasına yeterlidir. “Eğer maksûd eserse mısra-i berceste kâfidir” (Koca Râgıb Paşa) beyti bunu ifade eder. Böyle mısralar şiirin en güzel parçası olup mânasının derinliği ile dillerde dolaşan, kolayca hatırlanabilen, ifadeler olmasının yanında sağlam kuruluşu ile âdeta atasözü gibi kullanılan örneklerdir (İpekten, s. 3). Bâkî’nin, “Âvâzeyi bu âleme Dâvûd gibi sal / Bâkî kalan bu kubbede bir hoş sadâ imiş”; Bursalı Tâlib’in, “Çeşm-i insâf kadar kâmile mizân olmaz / Kişi noksânını bilmek kadar irfân olmaz” ve Koca Râgıb Paşa’nın, “Miyân-ı güft ü gûda bedmeniş îhâm eder kubhun / Şecâat arzederken merd-i kıptî sirkatin söyler” beyitlerinin ikinci mısraları bugün de dillerde birer atasözü halinde dolaşmaktadır (bk. Eyüboğlu, I, XIX).

Divan şiirindeki örneklerden hareket edildiğinde mısraa beyit gibi kısa bir nazım şekli olarak bakmak da mümkündür. Divanların sonunda herhangi bir manzume içinde yer almadan başlı başına bir şiir gibi yazılmış mısralar bulunmaktadır. Rahmî’nin, “Gün doğmadan meşîme-i şebden neler doğar” mısraı gibi örnekler kendi başlarına şiir sayılabilecek bir duyguyu veya mânayı ifade edecek yoğunluktadır (*DİA*, IX, 403). Bir manzume içinde yer almayan, bazan diğer mısraları tamamıyla unutilan ve mânaları kendi içlerinde tamamlanan, mısra-ı berceste gibi dillerde dolaşan bu tek mısralara “mısra-ı âzâde” veya yalnızca “âzâde” denilmektedir. II. Mahmud’un hekimbaşısı Abdülhak Molla’nın ecza dolabının kapısı üzerine yazdırdığı, “Ne ararsan bulunur derde devâdan gayrı” ve Muallim Nâci’nin gülümserken çekilmiş bir resminin altına yazdırdığı, “Mudhikât-ı dehre ben ölsem de tasvîrim güler” örnekleri birer mısra-ı âzâdedir. Bunlar manzumelerden kopuk ya da tamamlanmamış şiir parçaları şeklinde kalmayıp “müfred” adını alan tek beyitler gibi genellikle divanların son taraflarında “mesârî” adıyla anılan özel bir bölümde yer alır.

Bazan bir beytin anlam bakımından birbirine bağlı olmayan mısralarına da âzâde denir. Nevî’nin, “Kalbini sâf eyleyen câm-ı safâyı neylesin / Aşk ile demsâz olan sâz u nevâyî neylesin” beytinin mısraları bu türdendir. Türk edebiyatında eskiden beri hazırlanmış antolojilerde bu tür mısralar “beyit / ebyat” ve “mısralar / mesârî” başlıkları altında bir araya getirilmiştir. Bursalı Mehmed Tâhir’in *Müntehabât-ı Mesârî’ ve Ebyât* (İstanbul 1328) adlı kitabı (yeni yazıyla neşri: Kemal Tavukçu, Erzurum 1997) yanında bu tür eserlerin son devirdeki en tanınan örnekleri arasında İsmail Hilmi Soykut’un *Türk Şiirinde Tasavvuf, Hikmet ve Felsefeyle Dolu Unutulmaz Mısralar: Açıklamalarıyla XII. Asırdan XX. Asra Kadar* (İstanbul 1968) ve Ömer Erdem’in *Geçmişten Günümüze Unutulmayan Mısralar* (İstanbul 1994) adlı derlemeleri anılabilir.

MISRA

BİBLİYOGRAFYA :

Kâmus Tercümesi, III, 318-320; Muallim Naci, *İstîlâhât-ı Edebiyye*, İstanbul 1307, s. 152-153; Tâhirülmevlevî, *Nazm ve Eşkâl-i Nazm*, İstanbul 1329, Kısım-ı Sâni, s. 2-5; İsmail Habîp [Sevük], *Edebiyat Bilgileri*, İstanbul 1942, s. 100-101; Nihad Sami Banarlı, *Edebî Bilgiler*, İstanbul 1948, s. 11; E. Kemal Eyüboğlu, *On Üçüncü Yüzyıldan Günümüze Kadar Şirde ve Halk Dilinde Atasözleri ve Deyimler*, İstanbul 1973, I, XIX; ayrıca bk. tür.yer.; Mecdî Vehbe – Kâmil el-Mühendis, *Mu'cemül-muştalâhât-ı 'Arabiyye fi'l-luğa ve'l-edeb*, Beyrut 1979, s. 118, 202; Cevdet Kudret, *Örneklerle Edebiyat Bilgileri*, İstanbul 1980, I, 337-338; Cem Dilçin, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, Ankara 1983, s. 99-101; Celâleddin Hümeî, *Fünûn-ı Belâgat ve Şanâât-ı Edebî*, Tahran 1363 hş., s. 93; Haluk İpekten, *Eski Türk Edebiyatı: Nazım Şekilleri ve Aruz*, İstanbul 1994, s. 3-4; İlhan Geçer, "Şiir ve Misra", *Hisar*, sy. 3, Ankara 1964, s. 16; Ömer Asım Aksoy, "Beyt, Misra, Aruz Sözcüklerinin Anlamı", *TDI*, XXXVI/310 (1977), s. 2-3; Mustafa İsen, "Misra", *TDEA*, VI, 327; Dihhudâ, *Luğatnâme* (Muîn), XII, 1854; Nihad M. Çetin, "Beyit", *DİA*, VI, 66; Ömer Faruk Akün, "Divan Edebiyatı", a.e., IX, 403-404.

HASAN AKSOY

MISRÎ, Azîz Ali

(عزيز على المصري)

(1879-1965)

Osmanlı subayı ve Mısır devlet adamı.

XIX. yüzyılda Kahire'ye yerleşmiş Basralı bir tüccar ailesinin çocuğu olarak dünyaya geldi. Küçük yaşta anne ve babasını kaybettiğinden Mısır'ın üst düzey mülki âmirlerinden eniştesi Zülfikar Ali Paşa'nın yanında kaldı. İlk öğrenimini tamamladıktan sonra İstanbul'a giderek Mekteb-i Harbiyye-i Şâhâne'ye girdi ve burayı 1904'te bitirip Osmanlı ordusunda görev başlandı. Bu arada Arnavut, Bulgar ve Yunan çetelerine karşı verilen mücadelelere katıldı. 1906'da Selânik'te kurulan Osmanlı Hürriyet Cemiyeti'ne girerek II. Abdülhamid'in muhalifleri arasında yer aldı. 1907'de yüzbaşı rütbesiyle Ohri'de bulunan Osmanlı birliklerinin kumandanı iken İç Makedonya İhtilâl Örgütü'ne (Vnatesna Makedonsko Revolucionerna Organizacija) karşı müslüman halkın ileri gelenlerinden oluşan bir komite kurdu ve ardından silâhlı mücadele başlattı (daha sonra II. Meşrutiyet döneminde bölge mebusları tarafından ayaklanmaları bastırırken isyancılara fazla sert davranmakla suçlanmıştı). Aynı yıl Mekteb-i Harbiyye'den arkadaşı Enver Bey (Paşa) vasıtasıyla Osmanlı Hürriyet Cemiyeti'nin Manastır teşkilâtına -kurucuları Enver, Kâ-

zım (Karabekir) ve Kolonya eşrafından Mülkiye Mektebi mezunu Hüseyin beyler dışında- alınan ilk kişi oldu. Bu cemiyetin Osmanlı Terakkî ve İttihat Cemiyeti ile birleşmesi üzerine İttihatçılar'a katıldı. Enver ve Eyüp Sabri (Akgöl) beylerle birlikte cemiyetin Ohri şubesini kurdu. II. Meşrutiyet'in ilânından (23 Temmuz 1908) sonra Osmanlı Devleti'ni oluşturan unsurlar arasında milliyetçilik eğilimlerinin güçlenmesi Arap kökenli Osmanlı subaylarını da etkilemişti. Otuzbir Mart Vak'asının ardından Hareket Ordusu'yla birlikte İstanbul'a gelen (1909) Azîz Ali burada Araplar'ın ön saflardaki simalarından biri oldu; İstanbul'da bulunan Arap subayları sık sık onun evinde toplanmaya başladı. Bu subaylar aynı yıl ilk gizli cemiyetleri olan Kahtâniyye'yi kurdular; cemiyetin en etkili isimlerinin başında Azîz Ali geliyordu. Ancak Avusturya-Macaristan İmparatorluğu örneğinden esinlenerek Osmanlı Devleti'ni Türk-Arap eşitliği ilkesine dayalı ikili monarşi yapısına kavuşturma fikrini savunan Kahtâniyye üyeleri takibe uğrayınca cemiyet feshedildi.

Azîz Ali 1910 yılında, Yemen'de ayaklanan İmam Mütevekkil-Alellah Yahyâ b. Muhammed ile yapılan görüşmelerde aracı rolü üstlendi. İsyanın bastırılmasının ardından İtalyanlar'ın 1911 sonbaharında Trablusgarp'ı işgal etmeleri üzerine oraya gönderildi. Osmanlı Devleti İtalya ile savaşı göze alamayınca bazı subaylara İtalya'ya karşı direniş göstermeye başlayan bölge halkını organize etme görevi verildi; bunlar arasında Azîz Ali ve Enver Bey de vardı. Balkan Savaşı sebebiyle Enver Bey'in bölgeden ayrılmasının ardından savunma kuvvetlerini kendi kumandasında yeniden örgütleyen Azîz Ali direniş devam ederken 1913 sonbaharında âniden İstanbul'a gitti ve bu sebeple yüzlerce askerle birlikte görev yerini izinsiz ve erken terketmesinin Libya'da İtalyanlar'a karşı verilen mücadeleye darbe vurduğu ileri sürülerek ağır şekilde suçlandı. Onun Libya'dan niçin ayrıldığı bilinmediği gibi bedevî gönüllülere dağıtılmak üzere Enver Bey'in kendisine emanet ettiği paranın da âkıbeti öğrenilemedi. Azîz Ali, İstanbul'a dönüşünün hemen ardından sadece Osmanlı ordusunda görevli Arap subayların üye olabildiği Ahd adında gizli bir cemiyet kurdu; kısa sürede cemiyetin Şam, Halep, Musul ve Bağdat'ta şubeleri açıldı. Arkasından da İstanbul'daki İttihatçılar'a muhalefet edilmeye ve Kahire'deki adem-i merkezîyetçilerle diyalog kurulmaya başlandı. Şubat 1914'te Azîz Ali

tutuklanarak zimmetine para geçirmek ve vatana ihanet suçlarından divâniharbe verildi; iki aydan fazla süren muhakeme sonucunda idama mahkûm edildi. Fakat Araplar tarafından ileri sürülen, Enver Paşa ile aralarının açık olduğu ve bunun davayı etkilediği söylentileriyle içeriden ve dışardan gelen baskılar sonucu cezası önce on beş yıla indirildi, ardından da affedildi. Kâzım Karabekir *İttihat ve Terakkî Cemiyeti* adlı kitabında (s. 186-187), o sırada Harbiye nâzırı olan Enver Paşa'ya Osmanlı Hürriyet Cemiyeti'nin Manastır teşkilâtını kurarken ettikleri yemini hatırlatarak Azîz Ali'nin serbest bırakılmasını kendisinin sağladığını belirtmektedir.

Nisan 1914'te Mısır'a dönen Azîz Ali, ağustos ayında İngilizler'le temasa geçerek bir Arap devleti kurmak amacıyla Osmanlı Devleti'ne karşı başlatmayı tasarladığı isyana destek istedi. İngilizler önce bu teklifi zamansız buldularsa da gelişmeler Osmanlılar'ın Almanya safında savaşa katılacağını göstermeye başlayınca ekim sonunda onunla temasa geçtiler ve pratik bir sonuç çıkmamakla birlikte diyalogu bir süre devam ettirdiler. Ardından İngilizler'in Mekke Emîri Şerif Hüseyin ile anlaşarak 1916'da onun liderliğinde bir isyan başlatmaları üzerine Azîz Ali de isyancılara katıldı. Bu arada ismi Cemal Paşa tarafından Suriye'de idamla yargılananlar arasında yer aldı. Azîz Ali, Şerif Hüseyin kuvvetleri arasında üç ay bulduktan sonra ayrılarak Mısır'a döndü. Bu kopuşta Şerif Hüseyin'in tam bağımsızlık yanlısı, onun ise hâlâ federal bir Türk-Arap İmparatorluğu kurulması fikrinin savunucusu olmasının rol oynadığı söylenmektedir (Khadduri, s. 153-154).

İngilizler, Şerif Hüseyin'in geri gelmesi yolundaki çağrılarını karşılıksız bırakan Azîz Ali'yi İspanya'ya sürdüler. Ancak kendisi oradan Almanya'ya geçti ve İngiliz himayesinin kalkmasının (Şubat 1922) ardından 1924'te Kahire'ye döndü. 1928-1936 yılları arasında Polis Okulu'nun müdürlüğünü yaptı. Daha sonra Kral Fuâd tarafından Londra'da okuyan oğlu Fârûk'un korunmasıyla ilgili olarak İngiltere'ye gönderildi. 1937'de Mısır ordusunda müfettiş olduysa da İngilizler'in karşı çıkması üzerine görevden alındı. II. Dünya Savaşı sırasında Batı Sahrâ'daki Alman kuvvetlerine ulaşmaya çalışırken tutuklanarak hapse atıldı (1941). 1942'de iş başına gelen Nehhas Paşa hükümeti tarafından serbest bırakıldı. 1952'de ihtilâli